

A labdarúgó Magyar Kupa résztvevői igazságossága és gyakorlati megközelítése

The list of participants' justice and the practical approach of the Hungarian Cup in football

Zimányi Róbert G.

Magyar Testnevelési és Sporttudományi Egyetem, Budapest
EVOPRO Group Sportegyesület, Budapest

E-mail: zimanyi.robert@evopro-sc.com

Összefoglaló

A labdarúgás vezető szerepe a sportban nehezen kérdőjelezhető meg, igaz ez a nemzeti és nemzetközi bajnoki és kupameccsekre is. Mind a kettő egész éven át tart, a kettő között az egyik legjelentősebb különbség, hogy a bajnokságokban a csapatok több mérkőzést játszanak, van hibázási lehetőség, míg egy kupamérkőzésen elszenvedett egyetlen vereség már a kiesést okozza a kupából. Ezért is kiemelten fontos, hogy igazságos legyen a résztvevők névsora, amely az igazságos végeredmény megszületésének egyik feltétele. Azaz a kupasorozat versenykiírásának is az igazságosságon kell alapulnia. A kutatás egy nemzeti kupaszezonnal, a labdarúgó Magyar Kupával kapcsolatos igazságosságokat mutatja be. Ehhez különböző igazságosságelméleteket hívtam segítségül: az evolucionista felfogástól, Arisztotelész kiválóságalapú megkülönböztetésén és a meritokrácián át az egalitarianizmusig, utóbbi a méltányosság és hendikep kérdéskörét is tartalmazza. A lényeg, hogy adott elem vizsgálatánál az igazságosság-elméletek alkalmazásának összhangban kell lenniük a versenysport és a labdarúgó Magyar Kupa téloszával, azaz céljával és lényegi természetével, mint kizáró kritérium. A tanulmány az igazságosság-elméletek szakirodalmi feldolgozása mellett dokumentumelemzés-ként a labdarúgó Magyar Kupa versenykiírását is vizsgálja a 2021/2022-es versenyszezonra vonatkoztatva. Emellett félig strukturált interjúra is épül a kutatás. Megállapíthatjuk: több igazságosság-elmélet is megjelenik a labdarúgó Magyar Kupa téloszának megfelelően, így a résztvevők névsora is lehet igazságos, csak attól függ, melyik

igazságosság-elméletet alkalmazzuk és miért van létjogosultságuk? Az igazságosság-elméletek jelentősége a gyakorlatban is beigazolódott, amikor a labdarúgó Magyar Kupa versenykiírása kihirdetésre került, mert több télosz-kompatibilis igazságosság-elméletet is alkalmaztak a szervezők. A téma tovább gondolásaként vizsgálni lehet további igazságosság-elméleteket, vagy más nemzeti vagy nemzetközi labdarúgó és más sportági kupák vagy bajnokságok versenykiírásainak igazságosságait.

Kulcsszavak: labdarúgó Magyar Kupa, télosz, résztvevők, igazságosságelméletek

Abstract

The leading role of football in sports can hardly be questioned. This is also true for national and international league and cup matches. Both take place all year round. One of the most significant differences between the two cases is that teams play more matches in leagues – if you lose on one occasion, next time you can correct it, while a single defeat in a cup match causes elimination from the cup. That is why it is extremely important that the list of participants should be just. These are all conditions for the birth of a just final result. In other words, the competition announcement of the cup series must also be based on justice. The research presents justices related to the Hungarian Football Cup. To do this, I called upon various theories of justice: from the evolutionary view, through Aristotle's distinction based on the excellence, through meritocracy to egalitarianism – the latter also includes the issue of fairness and

handicap. The point is that when examining a factor, the application of the theories of justice must be in accordance with the telos of the competitive sport and of the Hungarian Football Cup, that is with its essential nature as an exclusionary criterion. Besides processing the literature of the theories of justice, the study also examines the competition announcement of the Hungarian National Football Cup 2021/2022 competition season as a document analysis. In addition, the research is based on a semi-structured interview as well. We can state that several theories of justice appear in accordance with the Hungarian National Football Cup's telos – so the list of participants can be just; it depends only on which theory of justice is applied and why they have the right to exist. When the competition of the Hungarian Football Cup was announced, the importance of the theories of justice has also been confirmed in practice, because the organizers used several telos-compatible justice theories. As future research of the topic, further theories of justice can be examined, or the justice of the competition announcements of other national or international football as well as other sports' cups or championships can be studied.

Keywords: Hungarian National Football Cup, telos, list of participants, theories of justice

Bevezetés

Témaválasztás indoklása

A labdarúgás dominanciája napjaink sportjában talán megkérdőjelezhetetlen. A világ legtöbb részén a labdarúgás a legnézettebb labdajáték – több, mint 4 milliárdos érdekeltséggel (World Atlas, 2020). A labdarúgáson belül a labdarúgó nemzeti kupák is jelentős szereppel bírnak, széles társadalmi réteget megmozgatva, mint elsődleges és másodlagos bekapcsolódók a sportba. Bár, mind a nemzeti bajnoki, mind a kupamérkőzések egész éven át tartó események, a kettő között az egyik legnagyobb különbség, hogy a bajnokságokban sok (a kupához képest több) mérkőzést játszanak, több a hibázási lehetőség, míg egy kupamérkőzésen elszenvedett vereség a kiesést okozhatja az adott évi sorozatból, nincs több hibázási lehetőség, nem lehet helyrehozni, kiesünk a hazai vagy nemzetközi kupából. Emellett a (magasabb osztályú) bajnokságokkal szemben a kupákban az alacsonyabb osztályú csapatok is megmutathatják játékerejüket, és a sport bizonytalan végkimenetelére való tekintettel, meglepetés-győzelmek is előfordulhatnak ala-

csonyabb osztályú csapatok részéről, ahogy az elmúlt években többször látni lehetett a különböző (hazai és külföldi) nemzeti labdarúgó kupákban. Elég a közelmúltat megemlíteni, a 2022/2023-as labdarúgó Magyar Kupa 4. fordulójában a címvédő és regnáló bajnok Ferencvárosi TC nem jutott a legjobb 16 közé sem, NBIII-as riválisa (Ivánca KSE) ejtette ki egy hosszabbításban szerzett góllal, 3:2-es végeredménnyel (FRADI, 2022). Emellett több magyar „kupacsodát” is meg lehet említeni az elmúlt évek történetében (NSO/1, 2022).

Nagy társadalmi jelentősége lehet egy labdarúgó kupának, komoly figyelmet kaphatnak, amelyeket különböző média csatornákon keresztül lehet (akár élő közvetítésekkel) figyelemmel kísérni, nemcsak nemzeti, hanem akár világszerte is. Ezért is fontos, hogy a versenyt, azaz a labdarúgó kupa versenykiírását évről-évre kiíró hazai labdarúgó szövetségek a társadalom által is elfogadott rendszer szerint tegyék, hiszen a sport a társadalom alrendszere (Földesiné és mtsai, 2010). Mindemellett a szervezők évről-évre törekednek a minőségi versenyek lebonyolítására, így ezt a kettős jelleget szeretném összehasonlítani jelen munkámban: a társadalmi elvárásokat a nemzeti labdarúgó kupákban és a minőséget. A minőséget egy újfajta szemléletben, új szemszögből értékelem, amely doktori disszertációm (Zimányi, 2022) egyik kiindulópontja és alapja – a minőség belső jó tulajdonságokra épülő elmélete, azaz az erényalapú minőség. Közös kiindulóalapot lehet Arisztotelész, a nyugati filozófia egyik első és legjelentősebb képviselője, akit Warburton is említ a történelem legismertebb filozófusai között *A Little History of Philosophy* című (magyar nyelvre „*A filozófiai rövid története*” címre fordított) könyvében (2012), sőt: Engels Arisztotelészt az „ókor legegységesebb koponyájának” (Ritoók, 1960, 248. o.) nevezte. Arisztotelész legfőbb erénynek az igazságosságot nevezte meg Nikomakhoszi Etikájában (Aristotle's, 2011), így az igazságosság, mint társadalmi elvárás és minőség is megjelenik. Bízom benne, hogy az igazságossági szempont ugyanúgy minőségi aspektussá fog válni nemcsak a sport, hanem más társadalmi alrendszerek világában is, a tudományos háttér megvan hozzá.

Azaz a nemzeti labdarúgó szövetségeknek is ugyanúgy fontosnak kell érezniük a minőséget és igazságosságot, amely megvalósulását ezen újfajta erényalapú minőség vizsgálatán keresztül teszem meg. Mi alapján igazságos a résztvevők névsora? A munka ezen feltett kérdésre keresi a szakszerű

választ. A kérdések megválaszolásához igazságosság-elméleteket vizsgáltam, emellett a Magyar Labdarúgó Szövetség (továbbiakban MLSZ) által kiírt „Férfi felnőtt nagypályás labdarúgó Magyar Kupa és Amatőr Kupa” 2021/2022-es hivatalos versenykiírását (MLSZ, 2021) elemeztem (ugyanis a versenykiírással kezdődik minden verseny), illetve interjút is készítettem – mindezeket a Módszerek fejezetben fejtem ki bővebben.

A nemzeti labdarúgó kupák télosza

A sporteseményeket különbözőképpen lehet csoportosítani és elemezni, eszerint megkülönböztethetünk sportegyesületi analógiának megfelelően verseny és szabadidős sporttevékenységeket, sporteseményeket (Zimányi és Vermes, 2016). Az MLSZ által kiírt „Férfi felnőtt nagypályás labdarúgó Magyar Kupa és Amatőr Kupa versenykiírása 2021/2022” (továbbiakban labdarúgó Magyar Kupa) mindenképpen versenysporteseménynek számít, így ennek megfelelően is kell értékelni ezen eseményt. Fontos megemlíteni, hogy csak a főtábla mérkőzéseivel foglalkozik az elemzés, a selejtező vizsgálatával jelen körülmények között nem.

A labdarúgó Magyar Kupa téloszának meghatározásához először is tisztázni kell a télosz fogalmát. A télosz fogalmával először Arisztotelésznél találkozhatunk, aki szerint meg kell találnunk a célt, a lényegi természetet (Aristotle's, 2011). Ha ez sikerül, utána meg kell határozni általánosságban a labdarúgó nemzeti kupák lényegét. Egy (nem naptári) évben egy nemzeti kupát írnak ki a nemzeti szövetségek, és ha meg szeretnénk tudni a labdarúgó nemzeti kupák lényegét, először is definiálni kell a télosz fogalmát. Ennek megfelelően, mi lehet a nemzeti labdarúgó kupák célja, lényegi természete, azaz télosza? Mivel versenyről, versengésről van szó, ezért a versenysport téloszának is meg kell felelni. Ezalatt az alábbi (a tudomány és közvélemény számára is könnyen elfogadható) tézist értjük: a sport normatív értékeinek betartása mellett, amely értékekre jelen tanulmányban nem térünk ki (Simon és mtsai, 2015), megnyerni adott versenyt „egyenlő kiinduló feltételek mellett”; legyőzni minden soron következő ellenfelet és így a legjobbnak, jelen esetben kupagyőztesnek lenni. Ezt jelenti a kupagyőztes titulus, és ha minden előző feltétel teljesül, akkor a versenysporton belül a labdarúgás, így a nemzeti labdarúgó kupák télosza is érvényesül. Azaz agonisztikus játék, ahol a mérhető teljesítmény számít – ahogy Caillois is említi játékelméleti felfogásával kapcsola-

latban (Caillois, 1958/2001). Ezen szemléletet kell támogatnia a labdarúgó Magyar Kupa minden (vizsgált) elemének az igazságos végeredmény meghatározásához.

Azonban igazságos minden győzelem és kupagyőzelmi cím? Hogyan vélekedünk: igazságos a résztvevők névsora, akik indulhatnak a megmérettetésen? A válasz igen, de csak akkor, ha előfeltételként teljesül az adott esemény, jelen esetben a labdarúgó Magyar Kupa télosza. Azonban, hogy pontosabban megértsük az igazságosságot, meg kell vizsgálni a felmerülő és lehetséges igazságosság-elméleteket is.

Általános igazságosság-elméletek – a labdarúgó Magyar Kupa vonatkozásában

Fontos már az elején leszögezni, hogy az igazság és igazságosság különböző jelentésű szavak. Nem kívánok részletesen belemenni elemzésükbe, de fontos különbség a tanulmány és a kutatás szempontjából, hogy míg az igazság egy ismeretelméleti, gnoszeológiai, episztemológiai kérdés, addig az igazságosság morális értelmű. Utóbbi „igazságosságnak” megfelelően közelítem meg a kérdéskört és vizsgálódom. Ennek függvényében mit jelent az igazságosság? Válasz: helyes módon osszuk el a rendelkezésre álló erőforrásokat, azaz úgy, ahogy megérdemljük (Sandel, 2009). Felmerül azonban a kérdés: mit érdemlünk meg, és miért? A következőkben olyan igazságosság-elméletek kerülnek felsorolásra, amelyek szerepet játszhatnak a labdarúgó Magyar Kupa kapcsán. A tanulmány terjedelmére való tekintettel nem minden igazságosság-elméletet elemzek (számuk is kérdéses, illetve nem is mindegyik lenne kompatibilis a télosszal, vagy annak egyik vizsgált elemével), illetve a később említetteket nem elemzem minden részletére kiterjedően a teljesség igényének megfelelően – hiszen a kutatás a labdarúgó Magyar Kupával kapcsolatos igazságosságra koncentrálódik. Így a kiválasztott igazságosság-elméletek felsorolása után konkrétan kifejtésre kerülnek az elemzés szempontjából releváns igazságosság-elméletek aspektusai.

Az evolúciós igazságosságot úgy értelmezhetjük, mint az evolúciós szemlélet és elmélet adaptálását az igazságosságra vonatkozóan. Azaz elsődleges a külső, majd belső feltételekhez történő alkalmazkodás (Darwin, 2015). Alkalmazkodás során (például egy versenysport, versenylabdarúgás esetében a labdarúgó Magyar Kupában) úgy kell meghatározni a taktikánkat, hogy a mérkőzés során, az ellenfélhez alkalmaz-

kodva befolyásoló szereppel is rendelkezünk, azaz mindig le tudjuk győzni a soron következő csapatot. Arisztotelésznél az igazságosság, mint említettem korábban, „legfőbb erényként” jelenik meg, az arisztotelészi igazságosság (és megkülönböztetés) alapja lehet a kiválóság. Arisztotelésznél az igazságosság kardinális erényként értelmezhető: az embereknek megadni azt, amit érdemelnek, ami jár nekik és mindez a kiválóság alapján határozható meg. Ennek megfelelően a többiek is a legjobb helyzetbe kerülnek (Aristotle's, 2011). Az egalitarianizmus elmélete szerint egyenlőségre kell törekedni, azaz „mindenki egyenlő”, nem lehet megkülönböztetni senkit sem a többiektől egyetlen kritérium alapján sem, mindenkit ugyanúgy kell kezelni, azaz „mindenki ugyanazt érdemli”. Ide tartozik a méltányosság és a hendikep témaköre is, ugyanis a „mindenki teljesen egyenlő elv” biológiailag csak úgy lehetséges, ha egyesek hendikep helyzetbe kerülnek. Ez a kérdéskör a méltányosságot is érinti, amely a hátrányok kiegyenlítéséről is szól. Méltányosságra csak akkor nem lenne szükség, ha mindenkinek egyformák lennének a jogai. A meritokrácia ezzel ellentétben (hasonlóan azonban az arisztotelészi kiválóság-alapú megkülönböztetéssel) az elért eredményeken alapuló rendszert és igazságosságot képviseli – azaz az elért eredmények (például melyik osztályban játszik egy csapat egy labdarúgó bajnokságban) alapján meg lehet különböztetni egymástól csapatokat. Azaz, amelyik csapatoknak több győzelmük van, hosszú távon jobban teljesítenek, realizáltak jobbak az eredményeik, ők jutnak fel magasabb osztályba és lesznek előnyben részesítve a többiekkel szemben ezen igazságosság-elmélet alapján (Sandel, 2009).

Az előzőekben több igazságosság-elméletet is felsoroltam, azonban csak olyan igazságosság-elméletet lehet alkalmazni, amely adott sportesemény, jelen esetben a labdarúgó Magyar Kupa téloszának is megfelel. Azaz helyenként lehetnek olyan kizáró elméletek, amelyeknek más vizsgált területen nincs létjogosultságuk – például a hendikep elve, amely nem befolyásolhatja a résztvevők listáját, főként nem a végeredményt (ugyanis nem összeegyeztethető a versenysporteseményi télosszal).

Célkitűzés: igazságosság-elméletek alkalmazhatósága

A fentebb meghatározott és röviden kifejtett igazságosság-elméletek közül melyiket kövessük,

és miért? Mely elméletek alkalmazása indokolt a labdarúgó Magyar Kupa résztvevők névsorával kapcsolatban? Olyan igazságosság-elméletet kell követni, amely adott esemény téloszának is megfelel. Ez kizáró kritérium, amelyek esetében „nincs skála” és köztes állomás – vagy teljesül, vagy nem (Kepner és Tregoe, 1981). Így az előzőekben felsorolt elméleteket kell rendszerezni és megvizsgálni a résztvevők névsora kapcsán. Jelen kutatás célja az igazságosság-elméletek alkalmazhatóságának bemutatása sporteseményeken, ezen belül versenysport, versenylabdarúgás esetében, a nemzeti labdarúgó kupák, pontosabban a labdarúgó Magyar Kupa kapcsán.

Módszerek

A kutatás a korábban felsorolt igazságosság-elméletek értelmezése mellett a valós helyzet feltárása érdekében dokumentumelemzést is végzett, hazai esetpéldával, az MLSZ „Férfi felnőtt nagypályás labdarúgó Magyar Kupa és Amatőr Kupa versenykiírása 2021/2022” dokumentumának vizsgálatával. Emellett félig strukturált interjút is készítettem az MLSZ Versenybizottságának egyik tagjával, akinek szintén az aktuális versenykiírással kapcsolatos kérdéseket tettem fel, hogy lássuk az elmélet és gyakorlat egyezőségeit és különbségeit az igazságosság-elméletek függvényében – valamint, hogy közelebb kerüljünk a labdarúgó Magyar Kupa versenykiíróinak igazságossággal kapcsolatos gondolkodásához. A 8 feltejt kérdés (egy-egy kérdésnek alkérdései is voltak) a résztvevők névsorára, a lebonyolításra és a sorsolásra vonatkozott.

A következőkben bemutatásra kerülnek, hogy milyen eredményeket hozott kutatásom. Természetesen minden versenysportesemény, így minden nemzeti labdarúgó kupa is más és más, évről-évre kiírják és megrendezik a kupát, az esetleges (kisebb-nagyobb) változtatások, versenybizottsági döntések miatt az igazságosság-elméletek létjogosultsága (ritka esetben teljes egészében, de inkább elemenként) változhat. Jelen erényalapú, igazságosság-elméleti kutatás a labdarúgó Magyar Kupa 2021/2022-es hivatalos versenykiírására vonatkozik.

A labdarúgó Magyar Kupa résztvevői névsorának igazságossága

A kiindulóelvet elfogadva, miszerint igazságos lehet minden döntés, ez alapján igazságos a versenyzők névsora is. Csak mi alapján? Mindegyik

igazságosságelmélet alkalmazható a labdarúgó Magyar Kupa kapcsán? Igazságosságelméletként itt megemlíthetjük az evolúciós szemléletet, miszerint elsődleges a feltételekhez, esetünkben a labdarúgó Magyar Kupa versenykiírásához való alkalmazkodás. Azaz, azon csapatok indulhatnak, akik adott pillanatban a leginkább tudnak alkalmazkodni és megfelelnek (a következő évi) a hivatalos versenykiírásnak. A versenykiírás a kiindulási alap, ezt mindenki számára hozzáférhetővé kell tenni. A versenyre való nevezési és részvételi feltételeket a versenykiírás 3. pontja tartalmazza (MLSZ, 2021). Miként néz ki az alkalmazkodás és a részvételi lehetőség az előírt feltételek mellett? A labdarúgó Magyar Kupa résztvevőinek körét a versenykiírás 5. pontja, míg az indulási jogot szerző csapatok nevének meghatározását a 6. pont tartalmazza (MLSZ, 2021). A dokumentum részletesen leírja, melyik osztály és régió, hány csapattal képviselteti magát és milyen feltételekkel, ez összesen 160 csapat. A lényeg megállapítható, minél inkább magasabb osztályban szerepel egy csapat, annál nagyobb az esélye az indulásra, azaz ehhez kell alkalmazkodni. Ez az elv hasonlít a meritokráciára és az arisztotelészi kiválóság alapú megkülönböztetésre. Ebben az esetben nem tennék jelentős különbséget a két elv között, hiszen mindkettő az igazságosságelmélet szerint az elért sporteredmények és -sikerek számítanak. A meritokráciát itt nem gondolom bővebben kifejteni, a lényeg, hogy jobb (pontosabban elégséges) sporteredmények elérése szükséges a következő évi labdarúgó Magyar Kupa induláshoz. A hasonlóság ellenére annyit azonban mindenképpen megemlítenék, hogy az arisztotelészi szemlélet a kiválóságra épít, ugyanis Arisztotelész szerint a kiválóság alapján kell megkülönböztetni egymástól a „dolgozat” (Aristotle's, 2011). Azaz gondolatának adaptálása szerint, azon csapatoknak kell indulniuk, akik „kiválóbbak”: jelen esetben magasabb osztályban szerepelnek. Azonban nem minden osztály minden csapata vehet részt, így a kiválóság úgy is értelmezhető, hogy akik adott (alacsonyabb, megyei) osztályban előrébb végeznek, ők a többi azonos osztályon belüli csapattal szembeni relációt alkalmazva „kiválóbb” csapatok (relatív jobb eredményeket értek el a bajnoki versenyszezon során), így ők indulhatnak a labdarúgó Magyar Kupa következő évi versenykiírásában. Egy érdekesség: mindkét elv esetében van egy „késleltetés”, ugyanis az előző szezon eredményei számítanak bele a következő évi lab-

darúgó Magyar Kupa indulásába, így lehet, hogy adott pillanatban nem a legkiválóbb és legjobb eredményeket elért csapatok fognak versenyezni a végső kupagyőzelemért. A komolyabb változás függvénye a szezonok közötti kisebb-nagyobb és meghatározó játékosmozgás vagy -kicserélődés, amely egy mérkőzés végkimenetelére komoly hatással lehet, azonban ezen gondolatmenetet az elemzés jelen keretek között nem viszi tovább. Sokféleképpen értelmezhető a résztvevők névsorának „meritokráciája” és arisztotelészi kiválóság alapú megkülönböztetése. Mindkettőnél a lényeg, hogy (az előző versenyszezonra vonatkozó) kiválóság és elért érdemek alapján történik a nevezések hivatalos elfogadása (MLSZ, 2021). Az előző vizsgált két igazságosság-elmélettel szemben az egalitarianizmus az egyenlőséget hirdeti. Ez már az elején is megjelenik a nevezés során, hogy mindenki számára elérhető a hivatalos versenykiírás. Azonban lehet, hogy csak elméleti, vagy kezdeti egyenlőségről beszélhetünk, hiszen az erőforrásokhoz való hozzájutás lehetősége nem egyenlő a csapatok között. Ezalatt azon erőforrásokat értjük, amelyek ahhoz kellenek, hogy valaki elindulhasson a labdarúgó Magyar Kupában, egyáltalán eljusson hozzá a verseny híre – azonban ezt olyan feltételnek tekintem, amely adott, vagy beszerezhető azon csapatok számára, akik rendelkeznek megfelelő IT-háttérrel, komolyan gondolják a részvételt és van megfelelő erőforrásuk is a következő évi kupaindulásra. Tovább folytatva, minden csapatnak egyenesen 100.000 Ft. + Áfa a nevezési díj (MLSZ, 2021). Az egyenlőség a résztvevők kapcsán ott is megfigyelhető, hogy akik az I. és II. osztályban játszanak, ugyanúgy résztvevői lehetnek a következő labdarúgó Magyar Kupa versenyrendszerének (ebben az esetben nincs közöttük különbség). Az egyenlőség a csapatok között az alacsonyabb osztályoktól kezdődően már nem érvényesül, ugyanis nem minden csapat indulhat ezen osztályokból a következő évi kupakiírásban – csak azok, akik előrébb végeztek a bajnokságban, vármegyénként, az 1-6. helyezettek (MLSZ, 2021). Azaz nem egyenlőelvű sorsolással dől el a részvétel, de a versenysportjellegű labdarúgó Magyar Kupa téloszának ezen gondolat nem is fellelne meg. A méltányosság és hendikep alkalmazása sem kifejezetten jellemző a versenysportra, nem télosz-központú a megközelítés, a nevezéseknél, a résztvevők névsoránál nem is figyelhetünk meg méltányossági vagy hendikep elvet.

Igazságosság-elméletek – elméleti és gyakorlati párhuzam

Az igazságosság-elméletekkel kapcsolatban megállapított fent felsorolt eredmények meg-egyeznek napjaink gyakorlatával? Igazak és érvényesek a labdarúgó Magyar Kupa esetében is? Ebben az MLSZ Versenybizottság egyik tagja volt a segítségemre, aki készséggel válaszolt kérdéseimre. A válaszokból kiderültek hasonlóságok. A feltett kérdések nem csak a résztvevők névsorára vonatkoztak, érintették a lebonyolítási rendszer és a sorsolás kérdéskörét is.

Első kérdésem közvetve a télossal kapcsolatban fogalmazódott meg, hogy mi a labdarúgó Magyar Kupa versenykiírásának legfőbb eleme, mire törekednek, mi a célja? 3 területet érintett a válasz: az ország különböző megyéibe, osztályaiba sorolt csapatok kuparendszerben történő megmérettetése, alacsonyabb osztályú csapatok pályaválasztása, valamint a sportág népszerűsítése széles körben a nézők szórakoztatására. A következő kérdés a résztvevőkkel kapcsolatos azon feltevés volt, miszerint mi alapján indulhatnak a nemzeti kupákban a csapatok. A válaszok alapján a gyakorlatban is érvényesült az evolucionista igazságosság szemlélete, az egalitarianizmus, a meritokrácia és az arisztotelészi kiválóság alapú megkülönböztetés, amely úgy jelenik meg, hogy az NBI, NBII és NBIII csapatai (általában) alanyi jogon indulhatnak, míg a vármegyei csapatoknak selejtezőt kell játszaniuk és az ott elért eredmények alapján (a győztesek) vehetnek részt a kupasorozatban. A lebonyolítással kapcsolatos kérdésem két területre fókuszálódott, az egyik, hogy mi alapján különböztették meg az alacsonyabb és magasabb osztályú klubokat, esetleg a pályaválasztásban – a másik, hogy mi a legfőbb érve a lebonyolításnak? Az első kérdésre a válasz megerősítette a felvetésemet, miszerint a megkülönböztetés a pályaválasztói jogra koncentráldott, hogy az alacsonyabb osztályú klubok élhessenek ezen jogukkal. Láthatjuk, a méltányosság és hendikep igazságosság-elmélete a gyakorlati gondolkodásban is megjelenik a lebonyolítás kapcsán. Ha azonos osztályúak a csapatok, akkor „átcsap” a rendszer egalitarianistává, miszerint egyenlőek a kiindulási esélyek – amely csapatot előbb kihúzzák, az lesz a pályaválasztó (kérdés persze, ha „oda-visszavágós a rendszer”, hogy melyik mérkőzést jobb otthon játszani, az első, vagy a (mindent eldöntő) második mérkőzést). A kérdéskör második része összetett. Kiindulásként, a válaszadó az „egymérkőzéses párharcot” preferálja, azaz 1 mérkőzé-

sen dőljön el a továbbjutó kiléte. Ennek okaként úgy érvelt, hogy azért részesíti előnyben az egymérkőzéses párharcot, mert egy adott mérkőzésen „bármilyen megtörténhet”, míg egy oda-visszavágós rendszernél már jobban kijöhet a tudáskülönbség és vélhetően a magasabb osztályú csapat fog továbbjutni (meritokráciát segítő rendszer). Azaz a sport bizonytalan végkimenetelű természetű jobban érvényesül az egymérkőzéses rendszerben, mint oda-visszavágós esetében a továbbjutó csapat kilétét illetően. Megjegyzem, hogy a Budafoki MTE még az oda-visszavágós rendszerben is eljutott (egyedüli) NBIII-as csapatként a negyeddöntőig (M4Sport, 2017), sőt: az elődöntőbe is bejutott, ahol a nagymúltú Ferencváros volt az ellenfele (TF, 2017). Továbbá azt is fontos leírni, hogy az előző években bizonyos fordulóknál oda-visszavágós volt a rendszer, ezért is kérdeztem, hogy kizárólag a Covid-19 miatt változtatták-e meg az összes mérkőzést „egymérkőzésessé” (a minél kevesebb kontakt érdekében)? A válasz határozottan nem volt és nem terveznek visszatérni az oda-visszavágós lebonyolítási rendszerhez. A sorsolással kapcsolatos kérdéseimre is kaptam választ, ahol azt kérdeztem, milyen elven nyugszik a labdarúgó Magyar Kupa sorsolása, használják-e az irányított sorsolási rendszert? A válasz a meritokrácia, az „arisztotelészi kiválóság” elvét is érintette, miszerint az első két fordulóban kiemelésre kerültek az NBI és NBII csapatai, így ők csak a 3. fordulóban csatlakoznak (MLSZ, 2021) a küzdelmekhez (mert „kiválóbb” osztályban szerepelnek korábbi meritokrata eredményeik alapján). Az egyenlőség elve is érvényesül, miszerint adott osztály csapatai ugyanúgy kezelik, mindegy hányadik helyet foglalják el aktuálisan saját osztályuk bajnoki táblázatán. Ahogy már említettem, ha azonos osztályú csapatokat sorsolnak össze, akkor az elsőként kihúzott csapat a pályaválasztó, 50%-50% az esély a „hazai pályás szereplésre”, így tökéletesen érvényesül az egalitarianizmus elmélete – kivéve, ha az összesorsolásnál a korábbi fordulóknál az egyik csapat kevesebb alkalommal volt pályaválasztó, akkor a hendikep és méltányosság elve érvényesül (segítve az egyenlőséget).

A résztvevők névsora, a lebonyolítás és a sorsolás mellett még kardinális kérdés lehet a végeredmény meghatározása, ami a gyakorlatban talán a leginkább érdekes a sportesemények kapcsán. Ezt igazságosság-elméleti szempontból több nemzetközi tanulmányomban korábban már vizsgáltam (Zimányi és Géczi, 2018/a; Zimá-

nyi és Géczi, 2019). Ezen esettanulmányokra és kutatásaimra is alapozva azt a megállapítást teszem, hogy a vizsgált igazságosságelméleteket nézve a végeredményt (az evolúciós alkalmazkodás mellett, amely a versenykiíráshoz leginkább alkalmazkodó feltételek biztosítását, taktikát jelenti, lehetőleg befolyásoló szereppel) kizárólag meritokratikus és arisztotelészi kiválóság alapú megkülönböztető elvek határozhatják meg. Azaz a kiválóság és a pályán elért eredmények számításának a továbbjutás tekintetében, így a végeredmény meghatározásában is – ez a versenysport, és így ez a versenyfutball és a labdarúgó Magyar Kupa télosza is. Ennek ellenére a végeredményt befolyásolhatják közvetett módon más igazságosságelméletek is, amelyek megjelennek a labdarúgó Magyar Kupa versenykiírása során, többek között a részletesen vizsgált résztvevők által. Ennek gyakorlati megerősítését is megkaptam az interjú során az MLSZ Versenybizottság egyik tagjától, mely szerint a versenykiírás, a lebonyolítási rendszer és a sorsolás is befolyásolja a végeredményt. A versenykiírás keretet ad a bajnokságnak, meghatározza a résztvevőket, akik küzdhetnek a kupagyőzelemért. A válasz is megerősítette, hogy nem mindegy a lebonyolítási rendszer sem, hiszen az egyenes ági kieséses rendszer más felkészülést, edzéstervet, taktikát igényel – arra koncentrálva, hogy minden kupamérkőzésen győzni kell a továbbjutás érdekében. Mindemelllett a sorsolás sem mindegy, a válaszadó szerint sem elhanyagolható kérdés a terhelés szempontjából, hogy egymás után kell-e játszani erősebb vagy esélyesebb ellenfelekkel – itt nem feltétlenül a kupára kell csak gondolni, hanem a sorozatterhelésre is a bajnoki és (nemzeti, nemzetközi) kupameccsek által. Ez azonban a véletlenszerű sorsolástól függ, az éves menetrendtől/játékrendtől és versenynaptártól, hogy milyen mérkőzések követik egymást a hazai (és esetleg a nemzetközi) porondon. A válaszadó olyan pszichés tényezőket is említett, amely szerint egy kedvezőbb sorsolásnál a jó rajt sokat számíthat, önbizalmat adhat a további küzdelmekhez.

Következtetések

Létezik igazságos résztvevői kör

A kutatás során bebizonyosodott, hogy a vizsgált igazságosságelméleteknek van létjogosultságuk, egyben relevánsak is a labdarúgó Magyar Kupa versenykiírásának elemeivel kapcsolatban, amelyek a végeredményre is hatással lehetnek. Azaz létezik igazságosság, csak az a kérdés, hogy

az adott kérdéskört melyik igazságosságelmélettel szeretnénk megmagyarázni. Melyik a legindokoltabb adott helyzetben, és miért? Több igazságosságelmélet is megjelenik – nem lehet csak meritokratikusnak, vagy csak (arisztotelészi) kiválóság alapúnak, vagy kizárólag egyenlőségelvűnek definiálni a résztvevőket.

A kutatás során vizsgált és elfogadott igazságosságelméletek egyike sem mond ellent a versenysport és a labdarúgó Magyar Kupa téloszának, valamint a versenykiírásnak sem: nem lehet hibázni (vereséget szenvedni) a kupa során, egy vereséggel búcsúzunk, csak a győztes jut tovább a következő fordulóba és csakis veretlenül lehet megnyerni a kupát. Egyes elemek vizsgálatánál fellelhetők olyan igazságosságelméletek is, amelyek kizárók, így nem felelnek meg a versenysport és a labdarúgó Magyar Kupa téloszának – ilyen például a résztvevőket tekintve az egalitarianizmus, méltányosság és hendikep. Megállapítható, hogy az evolúciós alkalmazkodás minden esetben jelen van – nem is lehet másként, hiszen a tényezők (azaz a versenykiírás elemeinek) nagy része „külső feltétel”, amelyeken nem (vagy az elmélet szerint legfeljebb csak hosszú távon) tudunk változtatni. Minden sportesemény „alfája” a szervezők (versenybizottság) által meghatározott hivatalos versenykiírás. Ennek minden körülmény között meg kell felelni, ehhez kell elsősorban alkalmazkodni, ezért is kell mindenki számára hozzáférhetővé tenni. Itt csak az egalitarianizmus fogadható el a télosz alapján, természetesen lehet, hogy eljut minden információ az érintettekhez, de nem tud megfelelni minden követelménynek, vagy nem tudja magát teljesítményével (meritokrácia vagy arisztotelészi kiválóság alapú megkülönböztetéssel) kvalifikálni a selejtezőkből a „főtábla” 1. fordulójába – de ez egy másik kérdés, amely az egyenes ági kieséses rendszer sajátossága.

A kutatásból kiderült, hogy az igazságosságelméletek teóriái és azok megjelenése a gyakorlatban sok hasonlóságot mutat, amelyet a félig strukturált interjú válaszai is alátámasztanak. A gyakorlati gondolkodásban is ugyanúgy megjelennek a vizsgált igazságosságelméletek. Azaz az evolucionista szemlélet mellett, a válaszadó a résztvevők esetében meritokrata (és arisztotelészi kiválóság alapú megkülönböztető) elvekre hivatkozott, amely a lebonyolítás során is megjelent az egalitarianizmus eszméjével egyaránt – mindez a sorsolásra is érvényes, utóbbinál kiegészül még a méltányosság és hendikep elméleteivel, amely a pályaválasztói jogban jelenik meg

(mint az alacsonyabb osztályú csapatokat előnyben részesítve, ezáltal kiegyenlítve a hátrányokat, a hendikep és méltányosság elvét érvényesítve) és ezáltal jelentős szerepe van, amely a végeredményre is komoly hatással lehet. Összességében elmondható: A versenykiíráshoz minden körülmény között alkalmazkodni kell, ez az alapfeltétel – kizáró kritérium, hogy adott télosznak mindenáron meg kell felelni, csak így beszélhetünk igazságos (versenysport)eseményről.

Jövőbeni kutatási lehetőségek, iránymutatás

További számtalan igazságossággal kapcsolatos kérdés merülhet fel a labdarúgó kupák világában, a kérdés továbbra is az, melyik igazságosságelméletet fogadjuk el, és miért éppen azt kövessük? Vizsgálni lehet további igazságosságelméleteket, például Rawls igazságosságelméletét (Rawls, 1971). Tudunk a „tudatlanság fátyla” mögött igazságosan dönteni a résztvevők névsoráról? Továbbá elemezhetjük a libertarianizmust (Friedman, 1962; Mill, 1989) és az utilitarianizmust is (Mill, 1979), ahogy sportegyesületekre vonatkozóan korábbi publikációmban már megtettem (Zimányi és Géczi, 2018/b) – vagy a kanti moralitást, rációt és motivációt (Sandel, 2009) is helyezhetjük a középpontba.

Gyakorlati példával megerősítve, vizsgálni lehet más nemzeti és nemzetközi labdarúgó kupák igazságosságát a lebonyolítási rendszer és a sorsolás alapján is. Ezáltal további igazságosságelméletek kerülhetnek előtérbe, vagy meglévő elméletek felerősödhetnek bizonyos fázisokban, például az angol FA kupa esetében (FA, 2021) az egalitarianizmus, miszerint az FA kupa egyes szakaszaiban, ha döntetlenre végződik egy mérkőzés, akkor fordított pályaválasztással a mérkőzés újra játszása következik. Így megadatik a vendégcsapat számára is, hogy hazai pályán játsszon és harcolja ki a továbbjutást. Ezzel valamelyest háttérbe szorul a hendikep, hogy egy rendes játékidős döntetlen után a hazai pályán játszó alacsonyabb osztályú csapat hazai pályán, hazai közönség előtt tudja kiharcolni a továbbjutást. Ezzel ellentétben, az interjú-alanyom szerint azonban, ha „újrajátszás” van, akkor a meritokrácia elve jobban érvényesül, azaz a papíron jobb csapatnak van nagyobb továbbjutási esélye – még akkor is, ha idegenben kell kiharcolnia a továbbjutást. Megjegyzendő: ugyanazon liga első és utolsó helyezettje között lehet akár 19 helyezésnyi különbség is (20 csapatos bajnokságnál), még sincs a hendikep elve alkalmazva a sorso-

lásnál a pályaválasztói jogot illetően – ellenben egy liga utolsó és az eggyel alacsonyabb osztályú ligát vezető csapat esetében igen (pedig átvitt értelemben csak 1 helyezés a különbség), várhatóan kisebb a tudásbéli különbség. Azt a kérdést is fel lehetne tenni, hogy mennyiben mások a nemzeti bajnokságok, ahol nem egyenes ági kieséses rendszert alkalmaznak a versenykiírók? Más lenne a felsorolt igazságosságelméletek megjelenési gyakorisága, ha csoport mérkőzések is lennének – azaz, ha lenne hibázási lehetőség a végső győzelemhez vezető úton? Illetve mi a helyzet más sportágak nemzeti kupasorozataival?

Köszönetnyilvánítás

Szeretném megköszönni a segítséget az MLSZ Versenybizottság egyik tagjának, aki készséggel válaszolt kérdéseimre, a válaszai nélkül a vizsgált téma kapcsán nem tudnánk párhuzamot vonni, vagy egyezőséget találni az igazságosságelméletek elméletét és gyakorlatát illetően.

Felhasznált irodalom

- Aristotle's (2011): *Nicomachean Ethics*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Caillois, R. (1958/2001): *The Structure and Classification of Games*. University of Illinois Press, Champaign, Illinois.
- Darwin C. (2015): *A fajok eredete*. Typotex, Budapest.
- Földesiné Szabó Gy., Gál A., Dóczi T. (2010): *Sportszociológia*. Budapest, Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Kar (TF).
- Friedman, M. (1962): *Capitalism and Freedom*. University of Chicago Press, Chicago.
- Kepner, C.H., Tregoe, B.B. (1981): *The new rational manager*. Kepner-Tregoe Inc., Princeton, New Jersey.
- Mill, J.S. (1979): *Utilitarianism*. George Sher, ed. Hackett Publishing.
- Mill, J.S. (1989): *On Liberty*. University Press, Cambridge.
- Rawls, J. (1971): *A Theory of Justice*. Mass: The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge.
- Ritoók Zs. (1960): *Régi görög hétköznapiak*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Sandel, M.J. (2009): *Justice. What's the Right Things to Do?* Farrar, Straus and Giroux, New York.

Simon, R.L., Torres, C.R., Hager, P.F. (2015): *Fair play the ethics of sport (4th ed.)*. Westview Press, Colorado.

Warburton, N. (2012): *A Little History of Philosophy*. Yale University Press, New Haven.

Zimányi, R., Vermes, K. (2016): Happy Sport Clubs. In: Gál, A., Kosiewicz, J. & Sterbenz, T. (Eds): *Sport and Social Sciences with Reflection on Practice*. Warsaw: AWF-ISSSS, 117-128.

Zimányi, R.G., Géczi, G. (2018/a): Quality of judo world championships in relation to justice theories and behavior – A case study of the 2017 world judo championships in Budapest. *International Journal of Wrestling Science*, 8: 2. 1-8.

Zimányi, R.G., Géczi, G. (2018/b): Justice at sport clubs according to the theory of utilitarianism and libertarianism. *Physical Culture and Sport Studies and Research*, 77: 1. 55-60.

Zimányi, R.G., Géczi, G. (2019): The justice of the Grand Slam Tennis Tournaments on the basis of draw, competition format system and final result: A case study of the US Open 2017 Men's Singles Tournament. *Physical Culture and Sport Studies and Research*, 83: 1. 26-38.

Zimányi R.G. (2022): Sportszervezetek megkülönböztetése és eredményalapú minősítése – kö-

zéppontban az arisztotelészi legfőbb erény: az igazságosság. Doktori disszertáció, Magyar Testnevelési és Sporttudományi Egyetem.

Internetes hivatkozások

FA, 2021, Retrieved Jun 21, 2022, from <https://www.thefa.com/competitions/thefacup>.

FRADI, 2022, Retrieved October 21, 2022, from <https://www.fradi.hu/fradi.hu/kiestunk-a-kupabol>.

M4Sport, 2017, Retrieved July 13, 2022, from <https://m4sport.hu/2017/03/02/budafokon-ilyen-meg-nem-volt/>.

MLSZ, 2021, Retrieved Jun 16, 2022, from <https://nograd.mlsz.hu/adat/dokumentum/7059/dokumentumok/2021-2022.-evi-ferfi-felnott-nagypalyas-labdarugo-magyar-kupa-es-amator-kupa-versenykiirasa.pdf>.

NSO/1, 2022, Retrieved October 21, 2022, from https://www.nemzetisport.hu/labdarugo_nb_i/mk-ivancsa-budafok-misleny-duznaszekcso-kupacsodak-nyomaban-2919625.

TF, 2017, Retrieved July 13, 2022, from <https://tf.hu/hirek/hirek/11765-budafoki-tuntermese>.

World Atlas, Retrieved June 16, 2022, from <https://www.worldatlas.com/articles/what-are-the-most-popular-sports-in-the-world.html>.

